

УДК 371.013

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПРОЦЕСІ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мочан Т.М.

У статті розглядаються теоретичні аспекти естетичного виховання учнівської молоді у процесі творчої діяльності, формування естетичного світосприйняття.

Ключеві слова: естетичне виховання, творча діяльність, естетичне світосприйняття.

Постановка проблеми. Питання естетичного виховання особистості набувають особливого значення в сучасних розвитку суспільства, коли загострюються суспільні суперечності, втрачаються загальнолюдські цінності, життєві ідеали, мають місце рецидиви аморальної поведінки молоді. Естетичне виховання повинно сприяти формуванню творчо активної особистості, здатної повноцінно сприймати прекрасне, гармонійне, досконале у житті, природі, мистецтві, жити і творити за законами краси.

Українська педагогічна наука і освітньо-виховна практика, увібравши найновіші досягнення сучасної педагогічної теорії, прагне забезпечити підготовку молодого покоління українців до життя в нових суспільних умовах, сформувати в них готовність, прагнення активно впливати на утвердження нових суспільних ідеалів і духовних цінностей, формування художньо-естетичної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливого значення набувають наукові пошуки вітчизняних дослідників у галузі теорії та практики естетичного виховання, вихідні засади якого відображені в Національній доктрині розвитку освіти, Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах України. Серед виховних завдань реалізації поставленої мети визначено "забезпечення базової культури, розвиток естетичних потреб і почуттів" [4, с.12]. Естетичне виховання спрямовується на розвиток в особистості здатності збагнути та виразити власне ставлення до мистецтва. Важливим є сприймання довкілля як естетичної цінності, ерудиція у галузі мистецтва (володіння системою елементарних мистецьких знань, понять, термінів, адекватне сприйняття художніх творів, творча діяльність у мистецькій сфері), власний погляд на світ, здатність радіти як ознаки духовної зрілості [4].

Результати аналізу наукових досліджень питань естетичного виховання дали змогу з'ясувати, що ця проблема була і є предметом вітчизняної та зарубіжної історичної, філософської, психологічної, педагогічної й історичної науки. Теоретичні основи національного виховання, зокрема естетичного виховання як соціокультурного феномену представлено у працях І.Беха, А.Бойко, М.Євтуха, С.Гончаренка, О.Ростовського, О.Савченко, О.Сухомлинської та ін. Проблеми естетичного виховання школярів були предметом вивчення багатьох науковців (В.Верховинець, А.Макаренко, С.Мирополюський, В. Сухомлинський та ін.). Вони вказували на необхідність створення системи безперервної естетичної освіти і виховання учнівської молоді. Історико-педагогічну генезу формування естетичних смаків учнівської молоді у процесі навчально-виховної роботи розкриває Н.Калашник, педагогічні умови організації діяльності дитячих

центрів естетичного виховання – В.Іванова.

Мета статті. Розкрити теоретичні аспекти естетичного виховання в умовах безпосередньої творчої діяльності учнівської молоді в процесі якої формується та розвивається естетичне світосприйняття.

Підготовка підростаючого покоління до життя в сучасному суспільстві можлива за умови реформування вітчизняної школи. Її важливим завданням є створення інноваційної педагогічної інфраструктури, що охоплюватиме естетику предметного середовища, в якому школярі зможуть реалізувати свої художньо-творчі здібності (мистецькі світлиці, художні майстерні, сучасний дизайн шкільних інтер'єрів), і естетику соціально-педагогічного середовища (естетика шкільного спілкування і життєтворчості, краса міжособистісних відносин, панування педагогічного оптимізму й віри, що кожна дитина – в душі митець).

Найважливішим завданням естетичного виховання у школі є формування і розвиток естетичного сприйняття, яке лежить в основі естетичного почуття. Розвиток уміння порівнювати естетичні якості предметів і явищ, розрізняти їх і оцінювати, створює певний багаж естетичних почуттів. Іншим завданням школи є набуття учнями основ науково-естетичних знань, формування у кожного школяра правильних уявлень і поглядів на красу життя, на мистецтво, виховання стійкого інтересу до прояву прекрасного, необхідності набуття художніх знань про нього. Для того, щоб людина могла насолоджуватись мистецтвом, вона повинна бути художньо освіченою, бути творцем прекрасного.

У "Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах України" зазначено: "Через сприйняття творів вітчизняного та зарубіжного мистецтва, через практику художньої діяльності формувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва, розвивати загальні та спеціальні здібності, художньо-образне мислення, виховувати потребу та здатність до художньо-творчої самореалізації та духовного самовдосконалення" [3, с.6].

Щоб повноцінно сприймати і розуміти, треба дещо знати, мати систему естетичних уявлень і знань, ідеалів, поглядів і переконань як основи естетичних духовних цінностей. Окрім того, естетичне виховання включає формування готовності вносити елементи прекрасного у своє життя. Для естетичного сприйняття необхідні розвинуті слух і зір, уміння чути і бачити, а не тільки слухати і дивитися. Для цього потрібно вміти розрізняти і розуміти засоби художньої виразності, мову мистецтва, створені за їхньою допомогою художні образи і зміст творів мистецтва; відчувати емоції, особистий сенс, що передані митцем; спостерігати і захищати прекрасне, різнобарвне, гармонійне у природі та житті.

Безмежні можливості людського пізнання, силу людського Розуму, самопізнання і самовдосконалення обстоював Г.Сковорода, бо "загублений той час, який ти не використав на навчання" [5, с.228]. Від природи в людині закладені творчі можливості, тому потрібно створити умови для творчої самореалізації їх у будь-яких видах діяльності.

Естетичне ставлення до життя визначає такі особистісні тенденції: бачення, розуміння, освоєння, створення краси і гармонії в праці, пізнання, ставлення до природи, людей, самого себе; потреба в якнайповнішому розкритті естетичного змісту життя, розвиток естетичних почуттів; естетичних дій як необхідний елемент будь-якої діяльності, загальна естетизація життя як вияв високої духовної культури, художня творчість у різних формах тощо

Залучення учнівської молоді до колективних форм творчої діяльності, в яких особливе місце має належати організаційно оформленим творчим колективам чи групам учнів, створених на добровільних засадах, і які мають спільні інтереси та потреби в проведенні свого дозвілля, сприяє їх естетичному вихованню. Кожен вид мистецтва доповнює і збагачує естетичне виховання учнівської молоді, підсилює їхні естетичне сприйняття, формує ті грані особистості, які найбільше підвладні його впливу. Мистецтво впливає й на розвиток морально-естетичних та інтелектуальних почуттів творчої особистості.

Завдяки плідному спілкуванню з мистецтвом, молоді люди набувають досвіду, вчать оцінювати різні життєві ситуації, відповідально ставитися до себе і результатів своєї праці, що обгороджує важливі напрями їхньої життєдіяльності, сприяє вихованню духовної культури, творчого мислення.

Для сьогоднішнього вкрай важливим є твердження, що засобами різних видів мистецтва можна спонукати учнівську молоддь до активного й осмисленого сприймання музики, малярства, скульптури, архітектури, фільмів, вистав; сприяти інтелектуальному, емоційному, динамічному сприйняттю творів мистецтва, вводячи учня у світ загальнолюдських цінностей за допомогою художніх образів; активізувати такі психологічні процеси, як пам'ять, уява, фантазія, формуючи тим самим творчу особистість, здатну висловлювати через слово свої почуття і розуміння мистецьких творів; сприяти кращому засвоєнню програмового матеріалу шляхом участі різних органів чуття (зорових, слухових); забезпечити єдність навчання і виховання шляхом розвитку інтелекту, розширення світогляду і формування естетичних уподобань, моральних принципів, критичного ставлення до низькопробних творів; акцентуючи увагу на найкращих мистецьких творах, давати учням певний обсяг знань, необхідний для аналізу, формувати вміння і навички роботи з ними, водночас удосконалюючи їхні знання.

На думку Г.Кондратенко естетичне сприйняття пов'язане з такими категоріями як естетичне споглядання та естетична насолода, у процесі яких формується здатність до безпосереднього цілісного бачення явищ дійсності та естетичних емоційних світопереживань, особливого естетичного ставлення до дійсності [2, с.53].

У зв'язку зі змінами, які відбуваються в суспільстві, в освітньому просторі, життєвих принципах учнів, також умовах життя, змісті й організаційних формах роботи, педагоги повинні змінити свій підхід до розвитку естетичного сприйняття учнів. З нашої точки зору, тільки за таких умов відбувається не просто інтеріоризація дитиною визначених учителем, програмою педагогічних і методичних впливів, а й "зустріч" окресленого і суб'єктивного досвіду, ошляхетнення, перетворення останнього, що й утворює "вектор" індивідуального розвитку учнів, коли вчитель бере до уваги суб'єктивний досвід учня, удосконалює його, а не відкидає як неістотний непотріб. Найбільш вдало це відбувається тоді, коли колектив побачить позитивні риси школяра, зацікавиться ним, а він переживає радість визнання, знаходить спільні інтереси зі своїми товаришами [1].

Отже, спільними зусиллями дорослих і дітей можна створити сприятливі умови для формування системи цінностей особистості, моделювання процесу виховання засобами мистецтва у конкретній школі; повноцінного використання художньо-естетичного середовища; організації спілкування школярів у ньому з широким спектром варіативності видів і змісту діяльності, що зумовлюють співіснування та взаємодію середовища й особистості.

Завдання вчителя – систематично й послідовно формувати у школярів емоційне ставлення до творів мистецтва й естетичного в навколишньому середовищі, стимулювати і заохочувати

їх до творчої діяльності за спостереженням з пам'яті, на теми за фантазією, розвивати образне сприймання, уміння спостерігати й аналізувати об'єкти та явища навколишнього світу, посилено передавати стан і настрої у творчій діяльності (спокійний, динамічний, радісний, сумний), розширювати поняття про зв'язок мистецтва з життям, значення творчості в суспільстві, активізувати допитливість, кмітливість, самостійність у процесі навчання. Така робота вчителя сприяє нагромадженню в учнів художньо-естетичного досвіду, реалізації самостійних творчих можливостей, розвитку естетичного світосприйняття, естетичної оцінки, естетичних суджень і відчуттів, адже за допомогою естетичного виховання людина не лише здобуває знання з певного мистецького напрямку, а й вчиться усвідомлювати себе частиною культурного простору.

Система естетичного виховання учнівської молоді повинна функціонувати у взаємозв'язку всіх складових: по-перше, естетичне виховання як частина загального процесу формування особистості, нерозривно пов'язане з іншими напрямками виховання молоді. Тільки при комплексному підході естетичне виховання буде дієвим і результативним; по-друге, естетичне виховання повинно бути спрямоване на формування світогляду молоді людини. Ця функція реалізується через розвиток емоційно-почуттєвої сфери особистості; по-третє, естетичне виховання охоплює всі основні сфери діяльності учнівської молоді, такі, як праця, побут, освітка, технічна і художня творчість, спілкування з мистецтвом, спортом тощо; по-четверте, естетичне виховання викликає у молоді людини прагнення до самовиховання, зокрема, морального самовдосконалення, розвитку духовних потреб.

На основі аналізу теоретико-методологічної бази дослідження можна твердити, що ефективною естетичного виховання молоді визначається такими принципами: формування моральності, суспільної переконаності світогляду молоді людини повинно здійснюватись на основі й у процесі засвоєння моральних художньо-естетичних ідеалів, створених у літературі, музиці, візуальному мистецтві; пізнання мови мистецтва, літературна і літературознавча підготовка розглядається не як самоціль, а як важлива умова проникнення у різні види мистецтва; у процесі засвоєння мистецтва й науки повинен здійснюватись розвиток таких психічних якостей особистості, як уява, образне мислення, фантазія, емоційний відгук; мають бути створені умови для виявлення творчого потенціалу молодого покоління.

Основними критеріями естетичного та загального розвитку учнівської молоді є творча активність та їх практична діяльність. Творча діяльність – це діяльність, у результаті якої створюються нові матеріальні і духовні цінності. Творча активність передбачає створення нового естетичного елементу, нового засобу дії або нового засобу його застосування. Творча активність учнівської молоді виявляється у зацікавленому ставленні до естетичних предметів та явищ, у результаті чого виникає потреба у творчо-естетичній діяльності. На практиці це означає надання все більшої уваги формуванню творчої особистості, яка поєднує свої здібності з розвитком вольової, емоційної, мотиваційної сфер, з набуттям професійних знань, умінь. Здібності до творчості є в кожній дитині, а щоб їх розвивати, дітям необхідно надавати можливість творити. У процесі творчості дитина виявляє свої почуття, думки, відбувається розвиток її особистості.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

На нашу думку, естетичне виховання учнівської молоді у сучасних умовах є одним з найдемократичніших способів духовного розвитку особистості, що реалізується у різних сферах життя суспільства. Створення системи естетичного впливу на учня, передбачає закладання основи естетичного світосприйняття, формування художніх смаків, оцінки й ідеалів, розвитку творчої активності.

Сьогодні доцільно звернути увагу на розвиток мотиваційної сфери учнівської молоді на основі високого рівня ціннісних орієнтацій, формування у них таких важливих потреб, як прагнення до духовного зростання, визначення цілей, програм, планів; виховання мотиваційного компонента творчої діяльності, що сприяє формуванню у школярів стійкого інтересу до художньо-творчої діяльності, бажання реалізувати свої творчі здібності.

Перспективними напрямками дослідження є питання естетичного виховання української молоді на уроках природничо-гуманітарного циклу у школах II-III ступенів; формування готовності вчителів-предметників до естетичного виховання школярів.

Література

1. Вишневецький О. Дитиноцентризм і системно-ціннісний підхід до змісту виховання / Омелян Вишневецький // Рідна школа. – 2002. – № 5. – С.37-39
2. Кондратенко Г. Естетичне світосприйняття підлітків: сутність, особливості, розвиток / Ганна Кондратенко // Вісник Львівського університету. Серія: Педагогіка. – 2007. – С.51-57
3. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / [за ред. Л.Масол]. // Шкільний світ. – 2002. – №9. – С.1-15
4. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Світ виховання. – 2005. – № 4(5). – С.6-30
5. Сковорода Г. Твори: в 2 т./ Григорій Сковорода. – К.: Вид – во АН УРСР, 1961. – Т.2. – 623 с.

Мочан Т.М.

Эстетическое воспитание учащейся молодежи в процессе творческой деятельности

В статье рассматриваются теоретические аспекты эстетического воспитания учащейся молодежи в процессе творческой деятельности, формирование эстетического мировоззрения.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, творческая деятельность, эстетическое мировоззрение.

Mochan T.M.

Aesthetic education of learning youth in the process of creative activity

The author of the article has considered theoretical aspects of aesthetic education of learning youth in the process of creative activity, formation of aesthetic outlook.

Key words: esthetical upbringing, creative activity, esthetical world outlook.